

Andragogical View over the Evaluation in Romanian Context
Perspectiva andragogică asupra evaluării în contextul românesc

Carmen ȚIRU
Universitatea de Vest din Timișoara
Departamentul pentru Pregătirea Personalului Didactic

Abstract

Defining evaluation in adult education is imperiously necessary to relate this concept to adult learning. In this respect, the main characteristics of adult's evaluation are: complexity, flexibility, involvement of different actors in this process (trainers, students, managers, external evaluators), which determinate a formative evaluation process and a permanent relation with adults learning needs. In this context, evaluation in adult education must be defined as an ensemble of activities (at macro and microeducational levels), with an temporal continuous succesivity, following the goal of an objective finding regarding the efficiency level of adult formative process. The final aim of this process is optimization of it and individual and social progress of adult students. This paper presets, in this order, the importance of evaluation process in adult education reflected thought its functions and characteristics (related to Romanian context). Also, it will be discussed in which way unfolds this process at different levels and, in which manner correlation between those levels influence evaluation efficacy.

Rezumat

Definirea evaluării în educația adulților este imperios corelată cu specificul învățării la vârsta adultă. Principalele caracteristici ale acestei evaluări sunt: complexitate, flexibilitate, implicare din partea tuturor actanților educaționali (formatori, cursanți, manageri, evaluatori externi). Aceste caracteristici ale procesului evaluativ îi asigură specificul formativ și racordarea la nevoile specifice de formare ale adultului. Astfel, putem defini evaluarea în educația adulților ca reprezentând ansamblul de activități (la nivel de macro și microsistem educațional), realizate într-o succesiune temporală continuă, cu scopul de constatare obiectivă a nivelului de eficiență a procesului de formare/ autoformare a adultului (prin raportarea permanentă la obiectivele formării) și a competențelor dobândite de adult, având ca finalitate, pe de o parte, optimizarea întregului proces de formare, iar pe de altă parte, progresul individual și social al cursantului. Acest articol prezintă importanța (funcțiile și caracteristicile) procesului evaluării în educația adulților, în context românesc, la diferite niveluri de activitate și modalitatea în care corelarea efectelor acestor niveluri influențează eficacitatea evaluării.

I. Evaluarea în educația adulților: definire, funcții, caracteristici

Definirea evaluării în educația adulților trebuie cu certitudine să se realizeze la modelul andragogic al învățării, astfel încât și procesul evaluării să dobândească notele definitorii ale acestuia: mai mare flexibilitate, deschidere și orientare spre persoana celui care învață, astfel încât nevoia primordială să devină raportarea permanentă la caracteristicile cursantului adult. Astfel, în analiza procesului de evaluare la adult intervin următoarele relații de dualitate.

–**Autonomie – autoevaluare** (autoevaluarea răspunde nevoii de autonomie, de cunoaștere de sine a cursantului adult; implicarea adultului în propria evaluare crește gradul de autonomie a acestuia).

–**Experiență anterioară – evaluare inițială** (prin evaluarea la începutul unui program de formare este determinat nivelul de cunoaștere și de competențe în domeniu; existența experienței anterioare impune cunoașterea acesteia, ca punct de pornire pentru întregul proces de formare).

–**Scopuri pragmatice – evaluare formativă** (adulții sunt centrați pe conținut, pe rezolvarea de probleme, pe atingerea unor scopuri practice, ceea ce impune o evaluare continuă; evaluarea formativă, fiind centrată pe progresul cursantului, asigură centrarea programului pe aspecte operațional-pragmatice).

–**Certificare – evaluare finală** (adulții simt nevoia de a fi tratați ca fiind competenți și capabili, evaluarea finală oferindu-le certitudinea că posedă aceste caracteristici; nevoia socială ca certificarea să reflecte nivelul exact de competențe ale adultului într-un domeniu impune o evaluare finală, bazată pe anumite standarde de evaluare înalt calitative).

În acord cu aceste relații de reciprocitate, se impune prezentarea funcțiilor evaluării/ autoevaluării în educația adulților:

1. Funcția de diagnosticare se identifică la debutul programului de formare sau al fiecărei secvențe de formare. Importanța ei este relevată de nevoia de a cunoaște nivelul experiențial al cursantului în vederea fixării unor obiective pertinente, alegerii celor mai eficiente strategii de formare și determinarea competențelor de achiziționat. Astfel, se realizează informarea cursanților în legătură cu ce se așteaptă de la ei, pentru a-și putea formula obiective personale de formare ca repere la care să se raporteze pe tot parcursul procesului de formare.

2. Funcția predictivă (de prognoză) este asigurată tot de evaluarea inițială, urmărind compararea achizițiilor anterioare ale indivizilor cu achizițiile cerute (ansamblul de cunoștințe, aptitudini, competențe care constituie baza pentru a participa la formare) pentru a realiza formarea și, pe baza acestei comparații, luarea unei decizii de admitere în programul de formare sau de reorientare. Se constată astfel dacă nivelul de calificare, diplome, practici profesionale actuale și competențele adultului permit atingerea rezultatelor (exprimate tot în cunoștințe și competențe în domeniu) pe care formatorul și le-a propus prin program.

3. Funcția formativă este strâns legată de toate etapele procesului de formare. Evaluarea asigură un feed-back formativ permanent, pe tot parcursul programului de formare, între formator și cursant, pe de o parte, și între formator și procesul de formare, pe de altă parte. Această funcție permite analizarea dificultăților întâmpinate pe parcursul programului, înlăturarea acestora și utilizarea strategiilor potrivite pentru asigurarea progresului cursantului.

4. Funcția de autocunoaștere personală este asigurată atât de evaluarea realizată de formator, cât mai ales de

autoevaluarea propriei formări a cursantului. Autoevaluarea cursantului are valențe pozitive în susținerea motivațională a învățării, în dezvoltarea unor abilități de comunicare, coordonare, conducere, de autocunoaștere și de autoanaliză.

5. Funcția socială asigurată prin certificarea competențelor obținute în cadrul programului de formare reflectă eficiența și impactul acestei formări la nivel socio-economic. Mai exact, gradul de inserție pe piața muncii, resursele financiare (remunerația), reorientarea în carieră sunt câțiva parametri care ne asigură de eficiența socială a programului de formare.

Cunoașterea diferitelor funcții, modalități de evaluare de către formator, dar și de către cursant în vederea autoevaluării, reprezintă un punct de sprijin în desfășurarea procesului de formare/ autoformare a cursantului adult și în îmbunătățirea permanentă a acestuia. Putem afirma deci că evaluarea are funcții formative, reglatoare, de diagnosticare, prognosticare, de stimulare a cursantului adult în vederea implicării în propriul proces de formare, în raport cu momentul în cadrul căruia este utilizată și cu importanța care i se acordă.

Pornind de la aspectele prezentate anterior, propun următoarea definiție a evaluării în educația adulților: **evaluarea în educația adulților reprezintă ansamblul de activități (la nivel de macro- și microsistem educațional), realizate într-o succesiune temporală continuă, cu scopul de constatare obiectivă a nivelului de eficiență a procesului de formare/ autoformare a adultului (prin raportarea permanentă la obiectivele formării) și a competențelor dobândite de adult, având ca finalitate, pe de o parte, optimizarea întregului proces de formare, iar pe de altă parte, progresul individual și social al cursantului.**

II. Niveluri ale evaluării în educația adulților: specificul românesc

Complexitatea acestui proces este determinată de faptul că trebuie asigurată o permanentă coerență între nivelurile evaluării și problematica fiecărui nivel în parte. Martin și Savary (*apud* Niculescu, R.M., 2000, p. 80) consideră că există patru niveluri de evaluare în formarea continuă:

“1. Evaluarea pedagogică sau verificarea (continuă și finală a achizițiilor dobândite) ca parte integrantă a procesului de învățare.

2. Evaluarea competențelor, care presupune constatarea îndeplinirii obiectivelor specifice în fiecare secvență.

3. Bilanțul stagiului, care urmărește gradul de satisfacție a cursantului oferit de programul de formare, în raport cu așteptările și nevoile personale.

4. Evaluarea schimbărilor cu caracter social și profesional realizată de cei care au comandat formarea (agentul economic), care constată impactul programului de formare asupra inserției profesionale a cursantului”.

Ceea ce voi prezenta în continuare ca niveluri ale evaluării înglobează toate aspectele relevate de cei doi autori, asigurând o prezentare structurată și sistemică a evaluării în educația adulților (la nivel de macro și microsistem educațional).

Pentru a oferi o imagine cât mai cuprinzătoare asupra modului în care se realizează evaluarea formării adulților în România, trebuie întâi de toate să menționăm cadrul legal existent pentru certificarea programelor de formare:

OG 129/2000, care face trimitere la organizarea de programe modulare și certificarea acestora.

HG 779/1999, prin care s-a înființat Consiliul Național pentru Standarde Ocupaționale și Atestare – COSA, organism tripartit, abilitat să dezvolte un nou sistem de evaluare și certificare a competențelor profesionale, bazat pe standarde ocupaționale (SO).

Legea 132/1999, prin care s-a înființat Consiliul Național de Formare Profesională a

Adulților (CNFPA), organism tripartit care Conform OG 129/2000 trebuie să asigure autorizarea furnizorilor de pregătire profesională.

După cum observăm, Consiliul pentru Standarde Ocupaționale și Atestare (COSA) ocupă un loc important în conceperea sistemului de evaluare și certificare în cadrul formării profesionale a adulților. Acest sistem de evaluare și certificare este bazat pe standarde ocupaționale (pentru fiecare meserie și profesie) ce asigură verificarea concordanței dintre rezultatul formării profesionale și cerințele locului de muncă. În urma trecerii examenului final, cursanții primesc un certificat de calificare sau de absolvire, care le conferă dreptul de a practica ocupația pentru care s-au pregătit. *“CertIFICATELE obținute în urma cursurilor organizate de Agenția Națională de Ocupare și Formare Profesională au acoperire națională și pot fi utilizate ca documente care dovedesc calificarea într-o ocupație sau profesie în cadrul acordurilor internaționale referitoare la mobilitatea temporară a forței de muncă.”* (Asigurarea calității formării profesionale a adulților în România, 2002, p.20)

Nici alți furnizori de formare pentru adulți nu sunt omiși. Pentru autorizare, furnizorii de cursuri pentru adulți (instituții private, universități particulare) trebuie să facă dovada că organizează programe pe bază de standarde ocupaționale. Ei eliberează certificate de absolvire a cursului, recunoscute de Ministerul Muncii și Solidarității Sociale, doar dacă instituția este acreditată de CNFPA, ca furnizor de astfel de programe.

Iată că un cadru legal care să asigure certificarea programelor de formare există, însă la nivel național problemele pe care le ridică evaluarea și certificarea formării adulților nu sunt în totalitate rezolvate. În cele ce urmează voi sintetiza disfuncțiile la nivel macro, privind acest aspect:

Pentru a avea recunoaștere națională, cunoștințele și competențele profesionale trebuie să aibă girul Ministerului Educației și Cercetării și Ministerului Muncii și Solidarității Sociale, iar în România, nu este articulat sistemul de formare profesională a adulților cu formarea în cadrul sistemului de învățământ.

Sistemul de evaluare și certificare a competențelor profesionale, bazat pe standarde ocupaționale, elaborat de COSA are în vedere examinarea și certificarea competențelor, indiferent de modul în care acestea au fost dobândite, ceea ce nu dă asigurări asupra eficienței strategiilor de formare utilizate de furnizori.

Nu este realizată o corelare obiectivă între certificatul de absolvire și certificatul de competențe (ceea ce, după părerea mea, este esențial în formarea adulților).

Trebuie asigurată comparabilitatea și echivalarea calificărilor profesionale din România cu cele la nivel european.

La nivel de microsistem, evaluarea în educația adulților se referă la următoarele aspecte:

A. Evaluarea programului de formare în educația adulților.

La acest nivel, evaluarea este realizată atât de factori de decizie ai instituției ofertante (managerul instituției care evaluează programul de formare pentru a stabili dacă el va rămâne în oferta curriculară a instituției, dacă trebuie îmbunătățit sub anumite aspecte), cât și de factorii direct implicați în programul de formare (profesorii formatori și cursanții). Se poate aprecia deci că acest nivel al evaluării poate fi subdivizat la rândul său în trei subniveluri de evaluare a căror complementaritate și coeziune determină o evaluare eficientă și obiectivă a programului de formare. În cele ce urmează, voi preciza care sunt ariile de acțiune supuse evaluării la acest nivel.

Din perspectivă managerială, evaluarea programului răspunde următoarelor întrebări:

1. Durata programului de formare și durata fiecărui curs de formare/ autoformare este reală pentru însușirea competențelor de atins de către cursantul adult?
2. Evaluarea formatorilor responsabili pentru fiecare curs de formare/ autoformare este realizată după criteriile de eficiență și competență stabilite obiectiv, la nivel instituțional?
3. Numărul de cursanți adulți participanți la fiecare curs de formare/ autoformare este optim pentru continuarea programului de formare și a cursurilor oferite de instituție?
4. Programa orientativă (tematica cu conținuturile aferente) pentru fiecare curs de formare/ autoformare corespunde, pe de o parte, nevoilor de formare ale adulților, iar pe de altă parte, nevoilor sociale actuale?
5. Strategia (metode, mijloace de formare și forme de organizare) propusă spre a fi utilizată este una modernă, cu impact direct asupra formării cursantului?
6. Dotarea materială/ tehnologică pentru fiecare curs de formare/ autoformare este optimizată în permanență?
7. Modalitățile de monitorizare și evaluare ale fiecărui curs în parte sunt adaptate specificului de formare?
8. Care sunt efectele programului de formare pe termen lung?

Răspunsul la aceste întrebări evaluative poate fi determinat prin monitorizarea permanentă a cursurilor, prin completarea de către profesorii formatori a unor fișe de autoevaluare a propriei activități, prin metode precum analiza SWOT, *focus group*-uri la care participă profesori, cursanți și persoanele de decizie din cadrul instituției. Evaluarea obiectivă la acest nivel este foarte importantă pentru instituția de formare în educația adulților, în vederea menținerii și asigurării concurenței instituției de formare a adulților pe piața de oferte de acest gen.

Din perspectiva cursantului evaluarea programului răspunde următoarelor întrebări de natură curriculară:

1. Conținutul vehiculat în programul de formare a fost în acord cu următoarele principii:
 - să corespundă nevoilor de formare ale adultului;
 - să fie definite de un puternic caracter pragmatic;
 - să fie formulate corect din punct de vedere științific/ tehnic;
 - să prezinte sintetic informația, limitat fiind de timp (un curs de formare nu durează o perioadă foarte îndelungată), respectând criteriul autosuficienței?
2. Metodologia utilizată a fost bazată pe caracteristicile învățării la vârsta adultă și adaptată nevoilor personale?
3. Formele de organizare au accentuat nevoia de relaționare a adultului cu ceilalți cursanți, dar și cu formatorul?
4. Mijloacele didactice au corespuns așteptărilor personale?
5. Evaluarea a fost realizată obiectiv, în acord cu obiectivele holistice, domeniale și operațional pragmatice (în funcție de nivelul la care s-a realizat evaluarea)?
6. Relația cu profesorul formator a fost bazată pe principiile democratice ale educației?
7. Climatul educațional a fost unul favorabil asigurării învățării depline?
8. Ce a plăcut și ce nu cursantului în programul de formare?

Aceste întrebări pot fi considerate reper și în evaluarea diferitelor secvențe de formare, particularizându-le la specificul fiecăreia și la obiectivele operațional pragmatice proprii.

*Din perspectiva profesorului formator evaluarea programului răspunde aproximativ aceluiași întrebări amintite anterior, ele reprezentând parametrii în autoevaluarea adultului și fiind adaptate specificului domeniului în care se realizează formarea. Enumerăm câteva astfel de întrebări, care nu se regăsesc printre cele prezentate anterior (după Stephens, M.D., *apud* Tujiman, Albert, C., 1996):*

1. Au asimilat cursanții rezultate substanțiale, în acord cu nevoile personale?
2. Au fost atinse obiectivele programului de formare?
3. S-a asigurat programului un management înalt calitativ?
4. Au fost prezentate modele de bună practică?
5. Au fost utilizate corect resursele materiale și de timp?
6. Strategia de formare a fost aleasă și aplicată în concordanță cu particularitățile cursanților?
7. Ce îmbunătățiri voi aduce procesului de formare (la nivel de strategie, conținuturi etc.) Palomar și Parellada (Palomar, Armando J., Parellada, Marti, 2001, pp. 95-96) consideră că în educația continuă (putem să considerăm că implicit și în educația adulților) evaluarea presupune raportarea la următoarea problematică:

- *Procesul de asimilare (în cazul nostru procesul de formare) trebuie să reprezinte punctul central.*
- *Scopul, obiectivele programului de formare.*
- *Problemele critice care pot apărea și informațiile relevante în rezolvarea acestora.*
- *Instrumentele de evaluare utilizate.*
- *Deciziile posibile și obligatoriu de luat în urma evaluării.*

Evaluarea programului nu reprezintă deci, după cum s-a observat, un scop în sine, ci urmărește cu pregnanță îmbunătățirea permanentă a ofertei curriculare și a modalităților de formare propuse de instituția ofertantă, scopul fiind de fapt cel de asigurare a calității în acord cu cerințele sociale ale epocii. Impactul evaluării programului de formare (evaluarea

care se soldează cu o certificare pentru adult) se reflectă la nivel individual în progresul cursantului adult (atât material, cât și profesional) și la nivel social, în eficiența angajaților la locul de muncă, putând determina un dezechilibru la nivel economic, dacă nu este realizată obiectiv.

B. Evaluarea cursantului adult

În educația adulților evaluarea cursantului se realizează din dublă perspectivă: teoretică (instrumentarea adultului cu un anumit nivel de cunoaștere) și mai ales pragmatică (competențe dobândite). Adaptat după modelul de evaluare a elevului în cadrul învățării depline propus de Maria Eliza Dulamă (2004, p. 69), în educația adulților evaluarea cursantului se poate realiza astfel:

1. *Evaluarea nivelului de cunoaștere* a cursantului în domeniu se poate realiza sub forma unui test ai cărui itemi sunt corelați cu obiectivele holistice (generale) ale programului de formare sau în acord cu obiectivele operațional pragmatice, în cazul secvențelor de formare. Cunoscând nivelul performanțial al cursantului, profesorul formator își va adapta strategiile și conținuturile fiecărui cursant în parte sau ale fiecărui grup de cursanți care au obținut rezultate apropiate.
2. *Evaluarea nivelului motivațional* se referă la identificarea nivelului atenției, interesului, curiozității și persistenței în sarcină, prin observații și monitorizări periodice, prin teste psihologice. Fără motivație sarcina nu va fi dusă la bun sfârșit. La adulți, predomină motivele extrinseci (accederea la un nou loc de muncă, un salariu mai mare, recalificare, calificare într-un domeniu) și doar în unele cazuri motivele intrinseci, precum dorința de cunoaștere, de dezvoltare personală sunt relevante în raport cu celelalte motive.
3. *Evaluarea competențelor* cursantului adult reprezintă cel mai important aspect în evaluarea lui. Pe baza nivelului de competențe, se obține o certificare în domeniu, iar pe baza certificării adultul progresează la nivel social (ca statut sau poziție socială). Competențele într-un anumit domeniu înglobează atât cunoștințele teoretice, cât și pe cele pragmatice, fiind reflecția învățării depline.

Evaluarea cursantului este realizată de către profesorul formator, pe baza unor criterii de evaluare impuse de instituția ofertantă și completate cu alte criterii personale de evaluare. Dacă se realizează pe tot parcursul programului de formare și antrenează și cursantul (evaluarea formativă), evaluarea adultului oferă punctul de plecare în îmbunătățirea activității de învățare, specifică adultului.

Concluzii

Observăm că între cele două niveluri ale evaluării (la nivel macro și la nivel micro) există o strânsă dependență. Reglementările la nivel de macrosistem în ceea ce privește evaluarea în educația adulților afectează în mod direct percepția formatorilor asupra importanței evaluării în cadrul programului de formare, desfășurarea propriu-zisă a acestuia și calitatea formării pe care o oferă. Astfel, impactul economico-social al formării nu este de neglijat și se reflectă în gradul de inserție profesională a cursanților și în productivitatea muncii în instituția care a comandat formarea adultului angajat, ceea ce demonstrează eficiența cadrului reglementativ în ceea ce privește evaluarea în educația adulților din România.

Bibliografie:

- Dulamă, Maria Eliza (2004), *Modelul învățării depline a geografiei. Teorii și practici didactice*, Editura Clusium, Cluj-Napoca.
- Niculescu, Rodica, Maria (2000), *Formarea formatorilor*, Editura All Educațional, București.
- Palomar, A.J., Parellada, M. (2001), *Continuing Education in Universities. Policies and Instruments*, Columbus, Paris.
- Tujiman, A.C. (1996), *International Encyclopedia of adult education and training*, BCP Wheatons Ltd., Exeter, Great Britain.
- Urbanczyk, F. (1975), *Didactica pentru adulți*, Editura Didactică și Pedagogică, București.
- www.cnfpa.ro (2002), *Asigurarea calității formării profesionale a adulților în România*, București.